

Latentní práva a iniciativy v Radě OSN pro lidská práva

ŠTĚPÁNKA ZEMANOVÁ, ZUZANA TRÁVNÍČKOVÁ

Dormant Rights and Initiatives on the Agenda of the UN Human Rights Council

Abstract: The issue of international human rights norms which have not yet been fully established within the existing international human rights standard belongs at present to the essential components of the UN Human Rights Council agenda. Based on a synthesis of legal and political notions of the process of emergence of human rights norms, the paper attempts to clearly define and classify these emerging norms, which are sometimes called “new” human rights. At the same time it focuses on individual emerging human rights that are included on the Council’s agenda, examines the stages they reached in the international norm cycle and briefly discusses the tools used by the UN Human Rights Council to achieve progress in this respect and turn the norms *in statu nascendi* into full international standards.

Key words: human rights, international norms, cycle of international norms, UN, UN Human Rights Council.

V květnu 2011 byla Česká republika Valným shromážděním OSN zvolena do Rady OSN pro lidská práva (RLP). Priority, které si vytyčila pro své tříleté působení v tomto významném mezinárodním orgánu, směřují především k lepší implementaci existujících norem v oblasti ochrany lidských práv, a to jak v domácím prostředí, tak v jiných státech a na širší regionální a multilaterální úrovni (srovnej MZV 2011). Vzhledem k tomu, že záběr Rady pro lidská práva je širší a tato instituce OSN slouží i jako platforma pro nastolování nové lidskoprávní agendy, bude se Česká republika zabývat i iniciativami, které se pokoušejí mezinárodní standard rozvíjet a nesou s sebou určité riziko proliferace lidských práv (srovnej Alston 1982; Pocklington 1982; Nickel 2010). Hranice mezi aktivitami směřujícími ke zvyšování respektu k již existujícím lidským právům a jejich dodržování na straně jedné a úsilím o rozšíření standardu na straně druhé se jeví jako poměrně nezřetelná.

Na první pohled by se mohlo zdát, že obsah stávajícího mezinárodního standardu ochrany lidských práv lze jednoznačně definovat na základě analýzy existujících mezinárodních lidskoprávních instrumentů. Takový postup však má několik úskalí. V první řadě vzniká otázka, ze kterých instrumentů vycházet. Jsou součástí mezinárodního standardu jen práva zakotvená v mezistátních smlouvách, nebo i v dokumentech politické povahy (například v deklaracích Valného shromáždění OSN)? I pokud se pozornost soustředí jen na mezinárodní smlouvy, není zřejmé, zda se omezit pouze na normy univerzální či zohlednit i normy regionální. Jak potom vnímat například právo na rozvoj, jehož právně závazná úprava se objevuje pouze v článku 22 Africké charty práv člověka a národů (Organisation of African Unity 1981)?

Situaci dále komplikuje vágní charakter některých právních úprav, například v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (dále jen MPHSKP) vágně vymezené právo na přiměřenou životní úroveň, právo na osvobození od hladu,

právo na nejvyšší dosažitelný standard fyzického a duševního zdraví (viz Ministerstvo zahraničních věcí ČSSR 1976). Nejednoznačné vymezení obsahu některých práv vede k pochybnostem, zda se v mezinárodní praxi skutečně uplatňují, případně otvírá prostor pro pokusy o neúměrné rozšiřování jejich obsahu, nebo naopak pro odmítání extenzivních výkladů jako neopodstatněných.

Existující teoretické koncepty, například vymezení jednotlivých generací lidských práv nebo rozlišení mezi *hard law* a *soft law*, jasnou hranici mezi dokončenými a teprve vznikajícími lidskými právy nevymezují. Reflektují sice v obecných rysech historickou genezi lidských práv a formální odlišnosti mezi striktními právními závazky a volnějším právními i politickými iniciativami, nepostihují však některé drobnější nuance (například pozdější doplňování a zpřesňování jednotlivých generací lidských práv) a nezohledňují ani obsahové kvality (stupeň obsahové propracovanosti), které se pro rozlišení mezi jednotlivými kategoriemi lidských práv jeví jako významné. Jasnější pohled nepřinášejí ani dostupné definice takzvaných *nových lidských práv*. Literatura, v níž se objevují, poukazuje především na fakt, že některá práva se dosud nacházejí ve stadiu zrodu. Bob (2008) jako nová lidská práva označuje práva, která byla po dlouhou dobu mezinárodním právem lidských práv opomíjena. Nelson a Dorseyová (2008) charakterizují jako nová ta lidská práva, která jsou nově mezinárodně uznávána a kodifikována. Kategorii nových práv pak autoři definují pomocí nejednotných výčtů (srovnej Bob 2004, 2008; Alston 1984; Nelson – Dorsey 2008), bez specifikace kritérií, podle nichž sem byla jednotlivá práva zařazena.¹

Následující stať přináší na problematiku nedokončených lidských práv obecnější pohled, neboť zkoumá, jakými charakteristikami se tato práva vyznačují. Zároveň hledá odpověď na otázku, kterými nedokončenými právy se zabývá RLP ve své agendě a jaké nástroje využívá k jejich prosazování. Zkoumání nedokončených lidských práv se opírá převážně o psaná mezinárodněprávní pravidla, a to jak striktní (*hard law*), obsažená v mezinárodních smlouvách, tak volnější (*soft law*), vycházejících z mírně formulovaných ustanovení mezinárodních smluv² nebo deklarací.³ Obyčejovou podobu pravidel (o níž teoretická literatura pojednává například v souvislosti se Všeobecnou deklarací lidských práv – VDLP – z roku 1948) stať reflektuje pouze okrajově, neboť RLP se ve své činnosti věnuje psanému standardu lidských práv a využívání obyčejů je v její činnosti marginální záležitostí.

K naplnění uvedeného cíle text postupuje ve třech krocích. V první části propojuje koncept vzniku psaných pravidel mezinárodního práva, využívaný v rámci právní vědy, a cyklus mezinárodních norem rozpracovávaný v rámci sociálněkonstruktivistických směrů studia mezinárodních vztahů. Na základě syntézy obou přístupů rozlišuje šest fází existence lidskoprávních pravidel (formulace problému, iniciace, sepsání, právní závaznost, kaskáda, internalizace). Podle dosažené fáze cyklu jsou vedle dokončených lidských práv (tj. práv, která dosáhla minimálně stadia kaskády) vymezeny také dvě kategorie práv nedokončených – iniciativy a latentní práva – a identifikovány hlavní aktivity k jejich prosazování.

Druhá část zkoumá vztah zvoleného vymezení dokončených a nedokončených lidských práv k již zmíněnému konceptu generací lidských práv, respektive *hard law* a *soft law*. Jeho přednost nachází ve schopnosti postihnout lišící se dynamiku konkrétních práv bez ohledu na jejich příslušnost k jednotlivým generacím a formulační nuance příslušných ustanovení. Problematika dokončených a nedokončených norem i odlišnosti v jejich zařazení z hlediska generací lidských práv je zde demonstrována též na několika konkrétních příkladech.

Třetí část sleduje nedokončená lidská práva v agendě RLP od jejího vzniku až po 18. řádné zasedání (podzim 2011). Na základě analýzy rezolucí přijatých na řádných a mimořádných zasedáních a tematického zaměření takzvaných zvláštních procedur mapuje nedokončená lidská práva, která byla do agendy RLP dosud zařazena. Přitom poukazuje na odlišnosti v přístupu RLP u práv, která mají latentní charakter, a u otázek spadajících

spíše do kategorie iniciativ. U sledovaných lidských práv také uvádí, nakolik naplňují definiční znaky jednotlivých stadií cyklu mezinárodních norem, a ve které fázi se tedy nacházejí.

VZNIK MEZINÁRODNĚPRÁVNÍCH PRAVIDEL A CYKLUS NOREM

Statické a dynamické pojetí vzniku norem

Pojem mezinárodní norma je v rámci studia mezinárodního práva a mezinárodních vztahů chápán odlišně. Právní věda mezinárodní normu vnímá jako pravidlo chování obsažené v některém z pramenů mezinárodního práva (mezinárodní smlouvě nebo obyčejí). Norma je pro ni základní stavební jednotkou mezinárodněprávního systému. Jako taková se vyznačuje čtyřmi základními znaky: je projevem normotvorné vůle subjektů mezinárodního práva, formuluje určitý standard chování těchto subjektů, tím aktivně ovlivňuje jejich vzájemné vztahy a je závazná (srovnej Malenovský 2008: 221).

V rámci studia vzniku norem se právní věda soustředí především na jednotlivá stadia vzniku příslušných forem práva (mezinárodních smluv a obyčejů), ale nezachycuje dostatečně okolnosti, za nichž mezi těmito stadii dochází k posunům. U mezinárodních obyčejů je tato skutečnost dána výraznými neshodami o samotném charakteru normotvorného procesu, respektive spory o to, zda se jedná o proces živelný, či konsenzuální.⁴ V oblasti práva mezinárodních smluv se sledují formální kroky (schválení textu, podpis, ratifikace, přístup), které ve svém (předepsaném)⁵ sledu vedou ke vzniku závazného smluvního pravidla. V momentě, kdy pravidlo dosáhne platné a účinné smluvní úpravy, je jeho vznik považován za ukončený. Předpokládá se, že v souladu se zásadou *pacta sunt servanda* bude uplatňováno v praxi (srovnej Goldsmith – Posner 2005: 83–84). Vlastní fungování pravidla ve vztazích mezi státy je sledováno odděleně s využitím konceptů mezinárodněprávní odpovědnosti, donucení apod.

Právní doktrína uznává, že existují rozdíly mezi právní závazností (formální existencí normy) a sociálními účinky (skutečným využíváním normy v praxi), respektive rozlišuje mezi tím, co je „závazné“ (ve smyslu mezinárodního práva), a tím, co „má právní účinky“ (je jako závazné vnímáno – Pauwelyn 2012). Zároveň reflektuje i skutečnost, že v mezinárodních vztazích regulují chování států i další pravidla, nedosahující obsahové nebo formální kvality právních norem (*hard law*) – takzvané *soft law*, zahrnující obsahově nedokonalá smluvní pravidla (formulovaná neurčitě, vyhýbavě či odkladným způsobem), jednostranné právní akty států a mezinárodních organizací, politická ujednání států apod. (srovnej Malenovský 2008: 210–216, 236–238). Okolnosti, za nichž se některé pravidlo realizuje a jiné je odsouzeno k neúspěchu, však zachycuje spíše okrajově.

Pro sociálněkonstruktivistický směr studia mezinárodních vztahů patří naopak uvedená otázka ke stěžejním. Chápání pojmu mezinárodní norma je zde širší než v právní literatuře – norma zpravidla bývá vymezována obecně jako mezinárodní standard přijatelného chování (srovnej například Sikkink 2011; Schimmelfennig 2002: 6). Za mezinárodní normy se zde vedle právních pravidel – psaných instrumentů *hard law* a *soft law* a nepsaných obyčejů – považují například i ústní či tacitní politické dohody nebo nepsaná pravidla mezinárodní morálky a zdvořilosti.

Proces formulace pravidla chování a jeho přeměny v mezinárodní standard (normu) konstruktivistické přístupy vnímají jako sociální problém řešený na úrovni mezinárodního společenství (srovnej například Joyner 1998; Simmons – Martin 2002). Upozorňují na to, že jde o proces časově náročný. Jeho podoba se liší v závislosti na charakteru (respektive zmiňované formě pravidla). Ve všech případech však vede ke stejnému konci – k rozšíření používání příslušného pravidla v praxi a k jeho internalizaci aktéry mezinárodních vztahů (Sikkink 2011).

Podchycení pravidla v některé z forem mezinárodního práva je pro sociální konstruktivisty jedním z významných předpokladů vzniku normy (byť ne nutným ani postačujícím).

Norma je však dokončená teprve v momentě, kdy se skutečně stane standardem přijatelného chování, tj. po rozšíření příslušného pravidla v praxi a jeho internalizaci subjekty mezinárodních vztahů, zejména státy (srovnej Bílková 2010). V tom je sociálněkonstruktivistické pojetí zásadně odlišné od právního pohledu, akcentujícího splnění základních obsahových a formálních požadavků.

Významným důsledkem této odlišnosti je skutečnost, že z pohledu sociálního konstruktivismu norma fakticky nemusí vzniknout (tj. stát se skutečným mezinárodním standardem přijatelného chování), ačkoli je obsažena v řádně přijatém (platném a účinném) mezinárodněprávním instrumentu. Zároveň se za určitých podmínek konkrétní norma může prosadit, i když celkově mezinárodně právní instrument (smlouva) ztroskotá a další pravidla, která obsahuje, se v praxi neuplatní.⁶

Vznik smluv z pohledu mezinárodního práva

Psaná pravidla chování v oblasti lidských práv jsou z formálního hlediska vymezována buď v právotvorných mezinárodních smlouvách, nebo v dokumentech deklaratorní povahy – například v rámci činnosti Valného shromáždění OSN nebo RLP (respektive v minulosti Komise pro lidská práva). Ačkoli nelze vyloučit, že příslušný text bude obsahovat pouze jediné pravidlo chování,⁷ zpravidla jsou tyto dokumenty (zejména smlouvy) souhrnem (katalogem) více pravidel.

Právní věda v rámci zkoumání formálního procesu vzniku mezinárodních smluv na straně jedné a jednostranných aktů jako pramenů mezinárodního práva na straně druhé identifikuje nepřímou čtyři fáze vzniku mezinárodních dokumentů (srovnej Joyner 1998; Seidel-Hohenveldern 1999; Potočný 1996; Týč 1995; Shaw 2008). První, iniciace, začíná zjištěním, že určitý okruh problémů by bylo vhodné řešit na úrovni mezinárodního práva. V této fázi se rozhoduje též o tom, jaký by měl být charakter příslušného instrumentu. Volba konkrétního typu (smlouva/deklarace; *hard law* / *soft law*) ovlivňuje pravděpodobnost, že proces dospěje do zdárného konce. Současně se, v případě úspěchu, v budoucnu projeví i ve vymahatelnosti norem obsažených v textu.

Zatímco z hlediska vymahatelnosti se jako vhodnější jeví zpravidla *hard law*, kvůli větší naději na úspěch nových pravidel lze zvolit *soft law*, méně náročné na přípravu, často

Tabulka č. 1
Proces vzniku psaných mezinárodněprávních pravidel – fáze a jejich operacionalizace

Fáze		Operacionalizace
1.	Iniciace	Prosazování pravidla (souboru pravidel) je součástí agendy některého státu nebo mezinárodní organizace
2.	Příprava textu	Probíhá jednání o textu na mezistátní úrovni, respektive v rámci mezinárodní mezivládní organizace
3.	Schválení textu	Existence definitivní podoby textu, (podpis smlouvy nebo přijetí deklarace)
4.	Dosažení mezinárodněprávní závaznosti, platnost a účinnost (pouze u smluvních pravidel)	Smlouva získala dostatečný počet ratifikací, vstupuje v platnost a účinnost

Zdroj: Autorky.

těž s nižšími náklady na implementaci a obecně nižšími nároky kladenými na subjekty, jimž jsou pravidla adresována (srovnej Joyner 1998; Goldsmith – Posner 2005). Další alternativu představuje opuštění platformy mezinárodního práva a příprava jiného typu dokumentu (doporučení, dobrovolná pravidla apod...), z hlediska RLP jde však o alternativu marginální.⁸

Ve druhé fázi (formulace textu) následuje debata a jednání o textu. Třetí fází je jeho schválení. V obou etapách se rozlišuje ještě řada dalších dílčích kroků (předběžné studie, předložení prvního návrhu, konzultace s vládami atd.). Pro potřeby této stati, zaměřené především na výsledky novotvorby a jejich praktickou realizaci, lze však od těchto jemnějších nuancí abstrahovat.

V případě deklarací proces končí ve třetí fázi. U mezinárodních smluv musí nastat ještě čtvrtá fáze – dosažení mezinárodněprávní závaznosti, respektive vstup v platnost a účinnost. Klíčovými aktéry celého procesu jsou státy, případně mezinárodní mezivládní organizace, na jejichž platformě dokument vzniká. Státy zároveň vystupují jako adresáři pravidel obsažených v těchto dokumentech – právě jejich chování je příslušnými normami regulováno a jim tyto normy ukládají povinnosti. Jak ukazuje tabulka č. 1, jednotlivé fáze procesu vzniku mezinárodních smluv/deklarací lze identifikovat (operacionalizovat) na základě poměrně jednoduchých kritérií.

Cyklus mezinárodních norem z pohledu sociálního konstruktivismu

Sociálněkonstruktivistické teorie mezinárodních vztahů se – na rozdíl od právních přístupů zaměřených spíše na technické aspekty a zkoumajících především chování subjektů kompetentních přímo zasahovat do přípravy smluv a deklarací – snaží podchytit sociální kontext celého procesu. Proces vzniku normy, respektive v ustálené terminologii cyklus mezinárodní normy, chápou sociální konstruktivisté jako vícefázový. Existenci fází sledovaných právní vědou reflektují, za příliš významný však nepovažují rozdíl mezi schválením textu a dosažením závaznosti. Fázi iniciace naopak dále člení na formulaci problému a nastolení agendy (Sikkink 1998). Vedle zmíněných fází zkoumají navíc takzvanou *kaskádu* a *internalizaci*. Kaskádou chápou postupně se rozšiřující praktické využívání příslušného pravidla chování (Sikkink 1998, 2011; Simmons – Martin 2002). Pojmem internalizace normy označují situaci, kdy subjekty, jimž je pravidlo chování adresováno, toto pravidlo vnímají skutečně jako mezinárodní standard vhodného chování (Bílková 2010).

Vzhledem ke svému odlišnému charakteru nabízejí jednotlivé fáze cyklu norem odlišný prostor pro zapojení různých typů aktérů novotvorby. Jak zdůrazňuje Sikkinková (2011: 13), s myšlenkou na prosazení nové normy může na začátku cyklu normy (tj. ve fázi iniciace, respektive formulace problému a nastolení agendy) přijít kdokoli. Jen zlolek myšlenek však skutečně vyústí ve vznik normy.

Posun do dalších fází (příprava a schválení textu) je především v režii států, případně mezinárodních mezivládních organizací a jejich orgánů typu RLP. Jen tito aktéři mohou postupovat přímo a předložit návrh ostatním partnerům. Nestátní aktéři musejí hledat spojení, především jakéhosi „portýra“,⁹ který by jim pomohl otevřít bránu k jednání a výhledově i k podchycení příslušných otázek v právních nebo politických dokumentech.

Ve třetí fázi cyklu se těžiště aktivity přesunuje ještě výrazněji ke státům, neboť politické i právní mezinárodní normy mají mezistátní charakter – státy jsou (za případné pomoci mezinárodních mezivládních organizací) jejich tvůrci i příjemci. Kritickým momentem této fáze je schopnost sladit zájmy zúčastněných států, respektive na základě těchto zájmů dospět ke konečné podobě textu. Participace nestátních subjektů je opět omezená, formování normy mohou ovlivnit jen nepřímo. Jejich role spočívá v nátlaku na mezivládní organizace a státy, aby instrument akceptovaly/neakceptovaly, respektive je akceptovaly/neakceptovaly v určité konkrétní podobě, případně v poskytnutí určitých služeb směrem ke vzniku / proti vzniku smlouvy (návrhy textu, odborné analýzy atd.). Vedle nestátních subjektů,

kteřé podporovaly vznik normy v dřívějších stadiích, se zde v širším měřítku mohou uplatnit i takové, které se snaží vzniku normy zabránit (Sikkink 1998).

Státy zůstávají klíčovými hráči i pro kaskádu norem. V případě mezinárodních smluv posun do stadia kaskády předpokládá ratifikaci původními signatáři, vstup v platnost a účinnost nového smluvního instrumentu, následně též přístupování dalších smluvních stran a aplikaci příslušného pravidla v praxi. U deklarací jde pak o jejich širokou akceptaci a praktické využívání. Přitom na počátku může mít přijetí příslušného pravidla a chování v souladu s ním instrumentální charakter. Státy normu aplikují, protože to od nich ostatní očekávají a umožňuje jim to obstát v roli spolehlivých partnerů a solidních členů mezinárodního společenství. Postupně by však norma měla být internalizována a stát se běžnou součástí aktivit a procedur na vnitrostátní i mezinárodní úrovni (Risse – Sikkink 1999; Hathaway 2007; Bílková 2010).

Podobně jako v předcházejících fázích i v průběhu kaskády pokračuje nepřímá činnost nestátních subjektů směrem k (případně i proti) ratifikaci a implementaci. K subjektům působícím nepřímo ve prospěch ratifikace se připojuje též mezinárodní mezivládní organizace, pod jejíž záštitou dokument vznikl, případně i jiná (regionální) organizace, pokud smysl a účel ratifikované smlouvy ladí s cíli regionální organizace (v našich podmínkách například Rada Evropy, Evropská unie). Pokud dokument předpokládá vznik mezinárodního kontrolního mechanismu, pracuje mateřská organizace po vstupu dokumentu v platnost na jeho ustavení a následně zajišťuje i jeho chod. Zajištění kaskády normy se v řadě případů jeví jako stejně náročné, nebo ještě náročnější než sepsání normy (Finnemore – Sikkink 1998; Bob 2008). Jak samo označení kaskáda předznamenává, jde *de facto* o sled momentů odrážejících různou úroveň akceptace normy a odlišné motivy chování v souladu s normou. Zlom mezi fází kaskády a fází internalizace je spojen především se změnou důvodů dodržování normy.

Jakkoli jsou jednotlivé fáze cyklu norem složité a komplexní, mohou být, podobně jako fáze vzniku mezinárodněprávních dokumentů, operacionalizovány s pomocí poměrně zřejmých a jednoduchých kritérií. Zároveň je lze s fázemi tohoto procesu propojit. Výslednou podobu cyklu norem zachycuje tabulka č. 2.

Tabulka č. 2
Fáze cyklu normy – operacionalizace

Fáze		Operacionalizace
1.	Formulace problému	Prosazení normy je součástí agendy některého aktéra mezinárodních vztahů
2.	Nastolení agendy (iniciace)	Norma má pozornost na mezistátní úrovni nebo v orgánech mezinárodních institucí, je předmětem jednání
3.	Sepsání normy, schválení textu	Existuje definitivní podoba normy (verze textu)
4.	Dosažení právní závaznosti	Text dosáhl minimálního počtu ratifikací potřebného pro vstup v platnost a účinnost
5.	Kaskáda normy	Rostoucí počet ratifikací, ratifikace velkými státy, výrazné rozšíření v některém ze světových regionů
6.	Internalizace	Norma je součástí hodnotového systému států

Zdroj: Autorky.

Výjimku, co do obtížnosti operacionalizace, tvoří fáze 5 a 6: kaskáda a internalizace normy. Jak ukazuje Sikkinková (2011), kaskáda je vícedimenzionální proces, který probíhá jednak vertikálně (ve směru zdola nahoru i shora dolů) v důsledku interakcí mezi vnitrostátním a mezinárodním prostředím, a jednak horizontálně, napříč jednotlivými státy. Sikkinková (2011: 246–257) jako možná pomocná kritéria pro identifikaci kaskády uvádí celkový počet ratifikací příslušného dokumentu, rychlost ratifikace a výskyt normy ve vnitrostátních právních řádech. Za kritickou mez pro přechod do fáze kaskády považuje u smluvních dokumentů jejich přijetí jednou třetinou mezinárodního společenství (tj. asi 60–70 států) za předpokladu, že jsou mezi nimi zastoupeni i někteří velcí hráči významní pro prosazování, případně vynucení pravidel obsažených v dokumentu. Dokumentům deklaratorní povahy se Sikkinková v této souvislosti nevěnuje, ekvivalentem by tu však mohl být způsob přijetí (konsensus, upuštění od hlasování, hlasování), respektive počet států, které text schválily. Jako faktory usnadňující přechod normy do stadia kaskády autorka dále zmiňuje výrazné rozšíření normy v některém ze světových regionů, její následné dílčí uplatňování v ostatních regionech a širokou společenskou a kulturní rezonanci normy.

Zmíněná kritéria se však vážou spíše k dokumentům jako celkům, ne k jednotlivým pravidlům chování. Nevysvětlují proto drobnější nuance při uplatňování konkrétních standardů. K jejich podchycení lze jako pomocná kritéria použít výskyt pravidel ve vnitrostátních právních řádech, případně rozsah porušování pravidla (počet obětí porušování), počet států, v nichž je porušování zaznamenáno, respektive trend uvedených ukazatelů. Zároveň je však třeba mít na paměti, že určitá míra nedodržování norem je běžná. Porušování určitého pravidla obsaženého v mezinárodních instrumentech proto automaticky nesvědčí o tom, že dosud nedošlo ke kaskádě.

Rovněž rozlišení mezi fází kaskády a internalizace je obtížné, neboť se odvíjí od subjektivního vnímání příslušného pravidla chování státy. Nemůže být tedy ztotožněno s pouhým chováním v souladu s normou a vyžaduje zkoumání motivace, respektive přítomnosti či nepřítomnosti normy v hodnotových systémech. Vzhledem k tomu, že analýza těchto aspektů dalece přesahuje rámec textu, bude od rozlišování fází kaskády a internalizace v dalším textu abstrahováno.

Pravidla v nižších fázích cyklu norem a proces vzniku mezinárodních dokumentů

Z předcházejícího je zřejmé, že vedle norem (tj. standardů přijatelného chování skutečně akceptovaných a v praxi využívaných) se v mezinárodních vztazích vyskytují i další pravidla chování, která zatím kvality norem, respektive konečné fáze cyklu norem (internalizace), nedosáhla. Z hlediska jejich pozice v cyklu mezinárodních norem je lze rozdělit do dvou kategorií:

- 1) iniciativy – tj. pravidla v první až druhé fázi, u nichž dosud nebyla schválena písemná formulace;
- 2) latentní pravidla – fáze třetí a čtvrtá u pravidel smluvních, respektive fáze třetí u deklarací – tj. pravidla obsažená v psaném instrumentu, která se v praxi nevyužívají, případně využívají pouze omezeně (nenastala kaskáda).

Výskyt uvedených typů pravidel je v řadě případů přirozený. Zčásti vyplývá z už zmiňované časové náročnosti jednotlivých kroků, které jsou potřebné pro formulaci pravidel chování, jejich písemné rozpracování a uvedení do praxe. Zároveň ale odráží i názorové rozpory mezi jednotlivými účastníky smluvního procesu a neochotu států přijímat nové závazky. Neochota států chovat se dle určitého předepsaného vzorce rovněž odsouvá některá pravidla do kategorie latentních. Některá pravidla však spadají do této kategorie, neboť mají příliš obecný charakter. Jsou zformulována tak, že není zřejmé, jaké přesně chování se od států očekává, respektive jaká povinnost jim je uložena.

Z analýzy zapojení různých aktérů do cyklu norem vyplývá, že od kategorie pravidla v nižší fázi se bude odvíjet i aktivita subjektů zainteresovaných na vzniku norem a tlak

k dosažení posunu. U nových iniciativ jde o nastolení agendy, nalezení partnerů, získávání podpory veřejnosti, tlak prostřednictvím veřejného mínění apod. (podrobněji viz například Keck – Sikkink 1998).

U latentních pravidel se tyto subjekty budou snažit přivést váhající státy k přijetí, respektive ratifikaci – jako příklad může posloužit závazek států dřívějšího východního bloku ratifikovat Mezinárodní pakty o lidských právech přijaté pod tlakem Západu na helsinské Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (srovnej Thomas 2007). Dále (v závislosti na charakteru dokumentu, v němž jsou tato pravidla obsažena) mohou být využity tlaky k rozšíření počtu ratifikací, kontrolní a donucovací mechanismy zabudované v příslušném dokumentu, případně obecné nátlakové a donucovací mechanismy uplatňované v rámci mezinárodního práva a mezinárodní politiky. Jako alternativní řešení se nabízí návrat do nižšího stadia a zpřesnění nebo zkvalitnění latentních pravidel v novém dokumentu. U příliš obecného pravidla jde *de facto* i o řešení jediné možné. Cyklus mezinárodních norem pak na rozdíl od předcházejících případů není přímočarý, ale vznikají v něm smyčky, často i několikanásobné.

LIDSKÁ PRÁVA JAKO MEZINÁRODNÍ NORMY

Generace lidských práv

Sociálněkonstruktivistická literatura se při studiu norem zpravidla ptá, jak cyklus norem probíhá a proč se normy v mezinárodním prostředí uplatňují. Proto v rámci problematiky lidských práv zachycuje především případy, kde je cyklus normy dokončen. Podrobnější pohled na konkrétní tituly (například Keck – Sikkink 1998; Risse – Sikkink 1999; Simmons 2009) ukazuje, že v rámci empirických studií převažují práva občanská a politická. Uvedená skutečnost může vyplývat z toho, že významná část textů pochází z americké proveniencí. USA z vnitropolitických i zahraničněpolitických důvodů¹⁰ dlouho preferují právě tuto oblast.¹¹ Zároveň však tento stav odráží i odlišnosti mezi různými okruhy práv, teoreticky pochycené v konceptu „generací lidských práv“.¹²

Rozdíly mezi generacemi jsou, jak známo, dány již historicky – *de facto* vyplývají z vývoje v rámci vnitrostátních právních řádů a mezinárodního práva. Kořeny práv občanských a politických (první generace zaměřená na svobodu jednotlivce) nalézáme již ve starověku, novou dynamiku do této oblasti vnáší středověk a první ucelené katalogy se objevují ve druhé polovině 18. století s Virginskou deklarací práv nebo francouzskou Deklarací práv člověka a občana. Prosazování práv hospodářských, sociálních a kulturních (druhá generace, akcentující rovnost) nastupuje až s průmyslovou revolucí v 19. století (srovnej Ishay 2004: 135–145; Haas 2008: 5–7; Nault 2011: 3–5). O právech na rozvoj, na mír či na neznečištěné životní prostředí, řazených do třetí generace (takzvaná práva solidarity),¹³ se začíná diskutovat po završení procesu dekolonizace, v sedmdesátých letech minulého století (Tomuschat 2003). V posledních letech byla někdy jako samostatná zmiňována též generace čtvrtá (práva skupinová – srovnej například Otto 1997), a to díky intenzivnímu úsilí o prosazení zvláštní ochrany některých znevýhodněných vrstev populace (žen, dětí, příslušníků menšin, původního obyvatelstva apod.). V zásadě jde však spíše o speciální úpravy týkající se práv první a druhé generace.

V momentě, kdy krystalizovaly klíčové mezinárodní instrumenty k ochraně lidských práv, byla dichotomie mezi první a druhou generací přenesena z vnitrostátních právních řádů i do mezinárodního prostředí. Výrazně k tomu přispěla tendence oddělovat správu mezinárodních politických a ekonomických otázek, jasně patrná i například z rozdělení příslušných agend mezi OSN a bretonwoodské instituce na sklonku druhé světové války. Dále se sem promítly i ideologické spory období studené války, které vedly západní státy, aby se v kritice porušování lidských práv soustředily na práva občanská a politická, zatímco východní blok poukazoval na vysokou úroveň garancí práv hospodářských

a sociálních v rámci světové socialistické soustavy a kritizoval nedostatky Západu v této oblasti (Cottier – Pauwelyn – Bürgi 2005).

Z hlediska mezinárodního práva jsou občanská a politická i práva hospodářská, sociální a kulturní obsažena ve stejných typech dokumentů – VDLP a Mezinárodních paktech o lidských právech. V mezinárodním prostředí se prosadila ve stejných časových okamžicích (1948, 1966, 1976) a příslušné dokumenty mají i obdobnou členskou základnu.¹⁴ Existují však značné rozdíly v implementačních mechanismech, a pokud jde o Pakty, též ve formulacích příslušných ustanovení. V případě Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (viz Ministerstvo zahraničních věcí ČSSR 197; dále jen MPOPP) je implementační mechanismus relativně tvrdý.¹⁵ Spočívá v periodické revizi na základě zpráv smluvní stran a dle Opčního protokolu (Ministerstvo zahraničních věcí ČSFR 1991a; celkem 114 smluvních stran dle UN Treaty Collection 2012) též v možnosti podávat individuální stížnosti k Výboru pro lidská práva. U Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech jde „pouze“ o pravidelné podávání zpráv Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva. V roce 2008 byl sice v návaznosti na Pakt založen i režim individuálních stížností (formou opčního protokolu – UN General Assembly 2008a), příslušný dokument ale dosud nevstoupil v platnost, a mechanismus zatím tedy nebyl spuštěn.¹⁶ Stejně jako občanská a politická, i druhogenerační práva podle MPHSKP mohou být právně vymáhána před vnitrostátními soudy. Nejde ale o všeobecnou možnost, tento postup závisí na vnitrostátní úpravě (srovnej Woods 2005). I když právní vymahatelnost (*justiciabilita*) hospodářských, sociálních a kulturních práv na národní a regionální úrovni v minulých letech vzrostla, na univerzální úrovni v porovnání s občanskými a politickými právy výrazně zaostává (Nolan – Potter – Langford 2007).

Z hlediska formulačního má převážná část ustanovení v MPOPP charakter *hard law*, zatímco u hospodářských, sociálních a kulturních práv se v širším měřítku uplatňuje *soft law*.¹⁷ Zatímco MPOPP představuje běžnou harmonizační smlouvu, obsahující mezinárodně sjednocené legiferační zásady, které musí zpracovat vnitrostátní úprava, závazky vyplývající z MPHSKP mají proklamativní povahu a smluvní strany je realizují podle svých materiálních možností (Čepelka – Šturma 2003: 393–397).

Další odlišnost mezi oběma generacemi práv bývá spatřována ve vyšší finanční náročnosti realizace hospodářských, sociálních a kulturních práv v porovnání s právy občanskými a politickými.¹⁸ Správnost takového názoru však do značné míry závisí na chápání pojmu „realizace“. Některá občanská a politická práva lze snadno garantovat formálně (například volební právo v ústavním pořádku státu), ale bez vytvoření ekonomických a sociálních předpokladů (například určitého stupně gramotnosti, respektive základního vzdělání obyvatelstva) jejich všeobecné uplatnění rovněž není možné. Spíše než charakter práv v případě finanční náročnosti hraje roli síla závazku, který státy přijímají. V rámci mezinárodního standardu ochrany lidských práv se obecně vyskytují tři stupně závazků (srovnej Vandenhole – Wielders 2008):

- respektovat – tj. nezasahovat do výkonu příslušného práva jednotlivcem (vyžaduje politickou vůli, legislativní opatření, funkčnost státního aparátu);
- chránit (a respektovat) – tj. nezasahovat do výkonu příslušného práva jednotlivcem a zároveň zajistit, aby se zásahy zdržely i další (nestátní) subjekty spadající pod jurisdikci příslušného státu (vedle uvedených předpokladů vyžaduje též schopnost efektivně regulovat a vynucovat chování takových subjektů);
- naplňovat (a chránit a respektovat) – tj. k výše uvedeným opatřením ještě aktivně vytvářet podmínky pro naplňování práva jednotlivcem (vedle již uvedených předpokladů vyžaduje též zajištění finančních prostředků na realizaci těchto aktivit).

Zatímco u práv občanských a politických je těžištěm respektování a ochrana (i když některá – například právo na spravedlivý soudní proces – vyžadují i aktivní kroky k naplňování), u práv hospodářských, sociálních a kulturních je naplňování nutné už z jejich podstaty. Na druhou stranu ovšem ustanovení MPHSKP v řadě případů konstatují, že státy

jednotlivá práva uznávají a přijmou k jejich realizaci opatření, ale nespécifikují, jaká konkrétní opatření jsou pro naplňování potřebná.

Vztah generací a cyklu norem

Zařazení určitého práva do konkrétní generace reflektuje, jak bylo řečeno, především jeho historickou genezi. Nesvědčí proto automaticky o pozici v cyklu mezinárodních norem. Stejně tak neplatí, že by vyššího stadia muselo nutně dosahovat *hard law*, zatímco *soft law* je předurčeno k tomu, aby zůstávalo ve stádiích nižších. Zákaz trestu smrti spadá do kategorie práv občanských a politických a má v rámci úpravy ve Druhém opčním protokolu k MPOPP charakter *hard law* se 75 smluvními stranami (United Nations Treaty Collection 2012; MZV 2004). Dle údajů nevládní organizace Amnesty International (2012) bylo od ukládání trestu smrti do současnosti upuštěno ve 139 zemích.¹⁹ V řadě dalších států je trest stále využíván, ale upouští se od jeho výkonu. V roce 2010 tak došlo k popravám odsouzených na smrt pouze ve 23 státech. Lze konstatovat, že norma splňuje požadavek ratifikace 1/3 členů mezinárodního společenství a z hlediska pomocných ukazatelů (počtu států, v nichž se uplatňuje, klesajícího počtu popravených osob) fáze kaskády dosáhla.

Naopak, pokud jde například o svobodu projevu garantovanou článkem 19 MPOPP, je teprve na prahu kaskády, přestože Pakt má aktuálně 167 smluvních stran. Soudě podle vývoje svobody médií, která tvoří dle článku 19 nedílnou součást svobody projevu, respektive dlouhodobého hodnocení svobody tisku organizací Freedom House, tuto normu plně respektuje asi třetina států (35 % v roce 2009 dle Freedom House 2010). V roce 1980, kdy organizace svobodu tisku začala sledovat, byl tento podíl sice nižší (25 %), avšak současný stav odráží skokový nárůst po rozpadu sovětského bloku (36 % v roce 1989). V posledních dvaceti letech, stejně jako v období let 1980–1988, ukazatel stagnuje, nedávno organizace zaznamenala dokonce mírný pokles (35 % v roce 2009). Hlavní změny, které se objevují v kategoriích částečně svobodný tisk (12 % 1989; 33 % 2009) a nesvobodný tisk (52 % 1989; 32 % 2009), naznačují pozvolný přechod do stadia kaskády, o širokém využití normy v praxi však nesvědčí.

Proti tomu uznání druhogeneračního práva na vzdělání dle článku 13 MPHŠKP, jako mezinárodního standardu vhodného chování, je v praxi zřejmé, navzdory měkkému charakteru závazků směřujících k jeho naplňování.²⁰ Již na počátku nového milénia právo na vzdělání ústavně garantovalo 144 států, i když 37 z nich pouze pro své občany (Tomaševski 2001: 19). V dubnu 2000 v Dakaru přijalo 164 zemí Akční plán k dosažení všeobecného vzdělání v rámci plnění rozvojových cílů tisíciletí (cíl 6). V roce 2008 mělo dle monitorovací zprávy o plnění cíle 6 (UNESCO 2008) více než 190 zemí uzákoněnou povinnou základní školní docházku. Kaskáda zde nepochybně nastala, i když plně realizaci práva v praxi brání řada překážek.²¹

Obdobný stav panuje i u čtvrté generace práv (práv skupinových). Pro ilustraci uvedme, že práva menšin, obšírně řešená již v meziválečném období, se dodnes nedočkala úpravy v univerzálním dokumentu smluvního charakteru. Práva dítěte, poprvé na mezinárodní úrovni deklarovaná v roce 1924, jsou již déle než dvě desítky let zakotvena ve vůbec nejuniverzálnější mezinárodní smlouvě co do členské základny (United Nations Treaty Collection 2012). Část norem, které se v úmluvě nacházejí, nepochybně dospěla až do stadia kaskády, některé patrně ještě v době, kdy úprava existovala pouze v deklaratorní podobě.

Jasným dokladem kaskády normy v Úmluvě o právech dítěte je například zákaz ukládání trestu smrti osobám mladším 18 let, obsažený v článku 37 (srovnej Ministerstvo zahraničních věcí ČSFR 1991b). Na rozdíl od obecného zákazu trestu smrti v Druhém opčním protokolu k MPOPP byly poprav y mladistvých ve dvou desetiletích po vstupu úmluvy v platnost zaznamenány pouze v devíti státech. Část z těchto zemí přitom později zákaz přijala i ve vnitrostátní legislativě, případně, pokud zákaz nebyl legislativně zakotven,

upustila od vykonávání trestu. Organizace Amnesty International, která tuto oblast dlouhodobě monitoruje, v posledních pěti letech zaznamenala popravu osob mladších 18 let v Íránu (27 případů), Saúdské Arábii (čtyři případy) a v Jemenu (jedna osoba – Amnesty International 2012). Naopak například právo dítěte na dosažení nejvýše dosažitelné úrovně zdravotního stavu a na využívání léčebných a rehabilitačních zařízení (článek 24 úmluvy) má podobně jako obecná verze toho práva v článku 12 MPHSKP latentní charakter, o čemž svědčí mimo jiné aktuální iniciativa Výboru pro práva dítěte připravit k příslušnému článku všeobecných komentář, který by vyjasnil normativní obsah a specifikoval právně závazné povinnosti států při jeho realizaci (srovnej Committee on the Rights of the Child S. d.).

Snad jen práva mezinárodní solidarity považovaná za třetí generaci se shodně nacházejí v nižších stadiích cyklu norem, neboť žádné z nich dosud do fáze kaskády nepřešlo. Práva na neznečištěné životní prostředí, práva na přístup k přírodním zdrojům a jejich využívání, práva na kulturní dědictví, práva příštích generací mají charakter iniciativ bez definitivního písemného vymezení. Právo na mír a právo na rozvoj jsou latentními pravidly obsaženými v deklaracích Valného shromáždění OSN. Jejich praktickému šíření brání politické i právní spory o význam a pojetí.

NEDOKONČENÁ LIDSKÁ PRÁVA V AGENDĚ RLP

RLP jako aréna pro prosazování nových lidských práv

Rada pro lidská práva představuje vzhledem k cílům, pro které byla založena, vhodnou arénu pro aktivity v rámci všech fází cyklu norem. Dle ustavující rezoluce Valného shromáždění OSN (UN General Assembly 2006) má „*sloužit jako fórum pro dialog o tematických otázkách veškerých lidských práv*“ (článek 5, písmeno b), „*dávat Valnému shromáždění doporučení ohledně dalšího rozvoje mezinárodního práva v oblasti lidských práv*“ (písmeno c), „*podporovat plnou implementaci lidskoprávních závazků přijatých státy a zabývat se plněním cílů a závazků ohledně podpory a ochrany lidských práv vycházejících z konference a summitů OSN*“ (písmeno e). Díky tomu umožňuje nastolování nové lidskoprávní agendy i přípravu příslušných dokumentů. U smluv nabízí prostor pro tlak na státy, aby přistoupily k ratifikaci – v této souvislosti se na svých zasedáních v posledním období opakovaně zabývala například Opčním protokolem k MPHSKP. Zároveň se RLP uplatňuje i jako platforma pro podporu fáze kaskády, a to jak obecným tlakem směrem k praktické realizaci, tak sledováním a řešením problémů v jednotlivých státech v rámci *ad hoc* aktivit i všeobecných periodických přezkumů (Tamtéž: článek 5, písmeno e).

Vzhledem ke svému složení (47 zemí vybíraných Valným shromážděním OSN v rámci teritoriálních skupin) však RLP není vhodným prostředím pro otvírání smluv k podpisu ani pro vyhlásování nových práv v rámci deklarací či jiných typů právně nezávazných dokumentů (doporučení apod.), neboť jim při uvedených krocích nemůže zajistit dostatečně širokou podporu. V těchto otázkách musí postupovat v úzké součinnosti s Valným shromážděním, případně s dalšími, širě koncipovanými orgány OSN. Na uvedené skutečnosti nic nemění ani fakt, že na přípravě rezolucí RLP mohou v roli sponzorů, spolsponzorů či dalších účastníků vystupovat i státy, které v příslušném období v radě nepracují.

Problematika konkrétních lidských práv je v obecné rovině v RLP podchycena především v tematických rezolucích a v rámci takzvaných zvláštních procedur a pracovních skupin, zčásti převzatých z agendy Komise pro lidská práva, jejíž činnost aktivitám rady předcházela. Tabulka č. 3 zachycuje práva, jimiž se RLP zabývá v tematických rezolucích, a shrnuje i jejich reflexi v rámci zvláštních procedur. Zároveň doplňuje začlenění příslušného práva do generace, klíčovou právní úpravu. Pro přehlednost však neuvádí otázky řešené v rezolucích věnovaných situacím v jednotlivých státech, i když i ony se konkrétních práv často týkají. Nezachycuje ani takové tematické rezoluce, které se výslovně nevěnují příslušným právům, ale pouze tato práva v určitých souvislostech zmiňují.²²

Tabulka č. 3
Lidská práva v rezolucích schválených na řádných zasedáních
Rady pro lidská práva

Právo	Tematické rezoluce	Zvláštní procedura	Generace	Úprava
Právo zastávat svůj názor bez překážky a právo na svobodu projevu	12/16	Zvláštní zpravodaj pro svobodu názoru a projevu	1.	Čl. 19 MPOPP (167 smluvních stran)
Svoboda náboženství nebo víry	16/13	Zvláštní zpravodaj pro svobodu náboženství nebo víry	1.	Čl. 18 MPOPP (167 smluvních stran)
Pokojné shromažďování a sdružování	15/21	Zvláštní zpravodaj pro pokojné shromažďování a sdružování	1.	Čl. 21 MPOPP (167 smluvních stran)
Zákaz mučení nebo podrobování krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu	8/8	Zvláštní zpravodaj pro mučení a kruté, nelidské nebo ponižující zacházení	1.	Čl. 7 MPOPP (167 smluvních stran); Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání (150 smluvních stran)
Právo na pravdu o hrubém porušování lidských práv	9/11; 12/12	Zvláštní zpravodaj pro podporu pravdy, spravedlnosti, urovnání a záruky neopakování	1.	–
Ochrana před nuceným zmizením	10/10; 14/10; 16/16	Pracovní skupina pro nucená nebo nedobrovolná zmizení	1.	Mezinárodní úmluva na ochranu všech osob před nuceným zmizením (32 smluvních stran)
Právo na výživu	7/14; 9/6; 10/12; 12/10; 13/4; 16/27 7. zvláštní zasedání RLP	Zvláštní zpravodaj pro právo na výživu	2.	Čl. 11 MPHSKP (160 smluvních stran)
Právo na přístup k bezpečné pitné vodě a sanitaci	7/22; 12/8; 15/9; 16/2; 18/1	Zvláštní zpravodaj pro lidské právo na bezpečnou pitnou vodu a sanitaci	2.	Čl. 11 a 12 MPHSKP (160 smluvních stran)

Právo	Tematické rezoluce	Zvláštní procedura	Generace	Úprava
Právo na byt	13/10; 15/8	Zvláštní zpravodaj pro přiměřené bydlení jako součást práva na přiměřenou životní úroveň a pro právo na nediskriminaci v tomto kontextu	2.	Čl. 11 MPHSKP (160 smluvních stran)
Právo na nejvyšší dosažitelnou úroveň fyzického a duševního zdraví	12/24; 15/22; 17/14; 18/2	Zvláštní zpravodaj pro právo každého na nejvyšší dosažitelný standard fyzického a duševního zdraví	2.	Čl. 12 MPHSKP (160 smluvních stran)
Právo na vzdělání	8/4; 11/6; 15/4; 17/3	Zvláštní zpravodaj pro právo na vzdělání	2.	Čl. 13 MPHSKP (160 smluvních stran)
Právo na rozvoj	1/4; 4/4; 9/3; 15/25; 18/25	Nezávislý expert pro podporu demokratického a vyváženého mezinárodního řádu; nezávislý expert pro lidská práva a mezinárodní solidaritu; otevřená skupina pro právo na rozvoj	3.	Deklarace o právu na rozvoj (146 hlasů na Valném shromáždění pro, 1 proti, 8 států se zdrželo hlasování); Deklarace Vídeňské konference o lidských právech (171 států)
Právo na mír	8/9; 11/4; 14/3; 17/16	–	3.	Deklarace o právu národů na mír (94 hlasů na Valném shromáždění pro, 34 států se zdrželo hlasování)
Práva žen (odstranění násilí proti ženám, nediskriminace)	6/30; 7/24; 11/2; 14/12; 17/11	Zvláštní zpravodaj pro násilí na ženách a jeho důsledky; pracovní skupina pro nediskriminaci žen v legislativě a v praxi	4.	Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (187 smluvních stran)
Práva dětí (odstranění sexuálního násilí proti dětem, ochrana dětí ulice)	13/20; 16/12	Zvláštní zpravodaj pro obchod s dětmi, dětskou prostituci a dětskou pornografií	4.	Úmluva o právech dítěte (193 smluvních stran)

Právo	Tematické rezoluce	Zvláštní procedura	Generace	Úprava
Práva původního obyvatelstva	15/17; 18/8	Zvláštní zpravodaj pro práva původního obyvatelstva	4.	Deklarace práv původního obyvatelstva (143 hlasů na Valném shromáždění OSN pro, 4 proti, 11 států se zdrželo hlasování)
Práva menšin	13/12	Nezávislý expert pro problematiku menšin	4.	Čl. 27 MPPOP, Deklarace práv osob náležejících k národnostním, etnickým, náboženským nebo jazykovým menšinám (bez hlasování)
Práva migrujících osob	9/5; 11/9; 12/6; 15/16; 18/21	Zvláštní zpravodaj pro lidská práva migrujících osob	4.	Mezinárodní úmluva o ochraně práv všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin (46 smluvních stran)
Práva handicapovaných osob	13/11	–	4.	Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (113 smluvních stran)

Zdroj: Autorky; data týkající se počtu smluvních stran viz United Nations Treaty Collection (2012); údaje o hlasování viz záznamy k jednotlivým rezolucím UN General Assembly (2012).

Z tabulky č. 3 je zřejmé, že RLP se ve své agendě věnuje v rámci každé generace pouze vybranému okruhu práv a zatím nepodchycuje problematiku nedokončených lidských práv komplexně. Ve své agendě se nezabývá například některými právy třetí generace – právem na přístup k přírodním zdrojům, právy příštích generací nebo právem na neznečištěné životní prostředí.

Na druhé straně se však RLP věnuje i některým právům dokončeným – především malému okruhu práv z první generace (svoboda projevu, víry, právo pokojného shromažďování, ochrana před mučením) a též některým právům generace čtvrté (práva handicapovaných osob, zákaz násilí proti ženám a sexuálního násilí proti dětem). Z textů rezolucí RLP věnovaných těmto právům je však patrné, že těžiště činnosti (na rozdíl od nedokončených norem) není v reformulaci, dalším rozvoji, zpevnování právního statusu existujících pravidel (tj. smyčkách v cyklu normy), ale především v monitorování a zdokonalování implementace (tedy podpoře již probíhající kaskády – viz například UN Human Rights Council 2010b). Rezoluce tedy zpravidla směřují k vytvoření zvláštní procedury, která by se možnostmi širší praktické realizace zabývala.

Z práv uvedených v tabulce č. 3 spadá do kategorie latentních právo na jídlo, právo na byt, právo na nejvyšší dosažitelný standard fyzického a duševního zdraví a právo na přístup k bezpečné pitné vodě a sanitaci. Tato práva mají oporu v člancích 11 a 12 MPHSKP se 160 smluvními stranami. Dosáhla tedy čtvrté fáze cyklu norem a co do počtu států, které přistoupily k příslušnému dokumentu, vysoce překračují spodní hranici pro přechod do fáze kaskády.

Nástupu kaskády však brání fakt, že v ustanoveních článků 11 a 12 nejsou zmíněna práva dostatečně specifikována. Dokumenty, které se snaží o jejich zpřesnění – například všeobecné komentáře Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva – nemají právě závaznou podobu a nejsou přijímány tak široce jako MPHSKP. Důsledkem je omezené uplatnění uvnitř států a vysoký počet lidí postižených nenaplněním příslušných norem – například jedna miliarda lidí trpících podvýživou (United Nations 2011: 51), přibližně stejný počet osob žijících v nevyhovujících podmínkách slumů a okrajových chudinských čtvrtí velkých měst, více než 880 milionů lidí bez přístupu k pitné vodě, přes 2,5 miliardy lidí, kteří nemohou využívat toalety nebo další sanitární zařízení (UN Habitat 2011: 2 a 3).

Naopak u práv migrujících osob a ochrany před nuceným zmizením, u nichž bylo rovněž nepochybně dosaženo čtvrté fáze, kaskáda nenastala kvůli celkově nízkému počtu ratifikací (pod hranici 1/3 států). Znaky této kategorie splňují rovněž práva obsažená v deklaracích Valného shromáždění OSN (třetí fáze cyklu norem – existence písemné úpravy): právo na rozvoj, právo na mír, práva menšin a práva původního obyvatelstva.

Na pomezí latentních práv a iniciativ se nachází právo na pravdu o hrubém porušování lidských práv (viz dále). Nad rámec otázek zachycených v tabulce č. 3 se v agendě RLP objevuje v poslední době též problematika dodržování lidských práv nadnárodními společnostmi a dalšími podnikatelskými subjekty,²³ využívání žoldníků k porušování lidských práv a bránění realizace práva národa na sebeurčení,²⁴ regulace, monitorování a dohled nad aktivitami soukromých vojenských a bezpečnostních společností.²⁵

Zmíněná problematika není reflektována v tematických rezolucích. Její studium probíhá v rámci zvláštních procedur vytvářených RLP. Zároveň je pro ni příznačné, že nesměřuje k rozvoji mezinárodního standardu ochrany lidských práv. Má zajistit dodržování lidských práv i jinými subjekty než státy jako výlučnými nositeli povinností vyplývajících z existujících lidskoprávních smluvních a deklaratorních závazků (srovnej například Reinisch 2005). Vzhledem k neexistenci deklaratorních a smluvních instrumentů se nachází ve druhé fázi cyklu norem. Má tedy charakter iniciativ. V poslední době je právě tato problematika nejčastěji spojována s proliferací.

Latentní práva v RLP

Některá latentní práva podchycená RLP se, jak už bylo zmíněno, opírají o extenzivní výklad článku 11, respektive článku 12 MPHSKP. Skutečností ovšem je, že takováto rozšiřující interpretace není mezinárodním společenstvím jednoznačně přijímána, a to kvůli nesouhlasu s meritem věci (obsahem výkladu) nebo s pravomocí mezinárodních orgánů a organizací takový výklad provádět. Neuznávání pravomoci odráží rezervovaný přístup některých zemí k mezinárodním institucím jako takový, ale i rozdíly ve zvyklostech spojených s interpretací právních norem v rámci jednotlivých vnitrostátních systémů, zejména induktivními přístupy typickými pro *common law* a převažující deduktivní metodou v právu kontinentálním (Simmons 2009: 72). Mezi další překážky na cestě k tomu, aby práva v článcích 11 a 12 byla vnímána stejně jako ta, která jsou v mezinárodních smlouvách definována precizněji, patří koexistence různých pojetí v rámci různých mezinárodních agend (a různých právně závazných i nezávazných dokumentů), respektive terminologické a obsahové nejasnosti.

Jako příklad zmíněné skutečnosti může posloužit právo na vodu. Právo na vodu v článcích 11 a 12 není explicitně obsaženo, logicky však tvoří součást práva na přiměřenou životní úroveň, respektive práva na výživu jako jedné z jeho součástí. Úzce souvisí i s právem na dosažení nejvyšší dosažitelné úrovně fyzického a duševního zdraví (srovnej Committee on Economic, Social and Cultural Rights 2002a). Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva a Valné shromáždění OSN jej dříve označovaly tímto základním termínem, případně pojmem „*právo na čistou vodu*“ (viz například UN General Assembly 1999), v roce 2010 se však Valné shromáždění přiklonilo k „*právu na vodu a sanitaci*“ (srovnej UN General Assembly 2010a). Zvláštní zpravodaj Subkomise pro podporu a ochranu lidských

práv hovoří o „*právu na pitnou vodu*“ (Sub-commission on the promotion and protection of Human Rights 2005) a Rada pro lidská práva užívá spíše označení „*lidskoprávní závazky vztahující se ke spravedlivému přístupu k bezpečné pitné vodě a sanitaci*“ (UN Human Rights Council 2008b), respektive „*lidské právo na bezpečnou pitnou vodu a sanitaci*“ (UN Human Rights Council 2011b). S rozdílným označením pak souvisí odlišný rozsah definic zahrnujících buďto jen vodu určenou ke konzumaci, nebo i vodu k hygienickým účelům.

Podobně právo na byt (nebo též právo na bydlení, právo na přiměřené bydlení, právo na přístřeší), pouze vyjmenované v článku 11, v odstavci 1, lze úzce chápat jako nárok jednotlivce na „*střechu nad hlavou*“. Dle Všeobecného komentáře č. 4 Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva (Committee on Economic, Social and Cultural Rights 1991) má však taková „*střecha nad hlavou*“ jednotlivci poskytovat nejen potřebnou ochranu před působením přírodních jevů a zázemí, ale i odpovídající infrastrukturu (sanitace, topení, prostor pro uchovávání potravin...). Mezi další kritéria, která by měla splňovat, lze zařadit:

- kulturní akceptovatelnost;
- bezpečnost – ochranu před nuceným vystěhováním i dalšími možnými hrozbami;
- finanční dostupnost s přihlédnutím k možnosti zajistit nejen bydlení, ale i další základní potřeby;
- polohu – dostupnost v návaznosti na zaměstnání, školy, veřejnou dopravu apod., přiměřenost nákladů přesunu do zaměstnání, škol...; dále přístup k základním zdrojům obživy (možnost pěstování a získávání potravin, pitná voda);
- právní jistotu – garance vlastnického práva, regulaci vztahů pronajímatel–nájemce, ochranu soukromí...

S právem na byt je dle článku 11 spojena povinnost států „*podniknout odpovídající kroky k jeho naplňování*“. To však neznamená, že by stát musel realizovat na vlastní náklady bytovou výstavbu nebo zajišťovat bydlení pro osoby, jejichž právo na byt není naplněno. Dle Všeobecného komentáře č. 4 se za hlavní nástroje naplňování tohoto práva považuje formulace národních strategií v oblasti bydlení, zohlednění práva v rámci mixu domácích politik (hospodářské, zemědělské aj.) a vytváření legislativního rámce pro ochranu a rozvoj bydlení (garance vlastnického práva, regulace nájemních vztahů, ochrana před nuceným vystěhováním, garance svobodné volby místa, kde chce jednotlivec bydlet, a garance svobody pohybu, zajištění nediskriminace v přístupu k bydlení).²⁶

V zásadě lze konstatovat, že Rada pro lidská práva se u latentních práv s oporou ve člancích 11 a 12 MPHŠKP nesnaží o zpřesňování či sjednocování interpretace. Tento úkol ponechává jiným mezinárodním orgánům (významnou roli zde hrají zejména všeobecné komentáře Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva a dalších výborů). Těžiště její aktivity spočívá v tlaku na posun do vyšší fáze cyklu norem – kaskády, a to jak obecně, tak ve specifických případech, k jakým patří například realizace práva na byt v kontextu událostí velkého rozsahu (zejména sportovních a kulturních megaakcí – viz UN Human Rights Council 2010a). K identifikaci nových rizikových skupin nebo situací, v nichž je potřeba na naplňování práva klást zvýšený důraz, však postupně agendu spojenou s právem výrazně rozšiřuje. Rozšiřování začíná zpravidla v rámci zvláštních procedur a následně se promítá i do příslušných tematických rezolucí.

Naproti tomu právo na rozvoj a právo na mír mají základnu v deklaratorních dokumentech, a to nejen Rady pro lidská práva, ale i Valného shromáždění OSN. Vzhledem k obsahovým neshodám v minulosti oscilovala (a v některých aspektech dosud oscilují) mezi 2. a 3. fází cyklu. Například o právu na rozvoj se diskutuje a jedná na mezinárodní úrovni už od sedmdesátých let minulého století (první a druhá fáze cyklu), sepsáno bylo poprvé v deklaraci Valného shromáždění OSN z roku 1986 (třetí fáze; UN General Assembly 1984), poté se opakovaně (a v určitých modifikacích) znovu objevilo v dalších deklaracích Valného shromáždění, závěrečných dokumentech Vídeňské konference

o lidských právech a Durbanské konference proti rasismu, v Miléniové deklaraci i v rezolucích Rady pro lidská práva (smyčka mezi druhým a třetím stadiem cyklu).

Do fáze kaskády právo na rozvoj dosud nedošlo. Přijímání příslušných dokumentů totiž nikdy nebylo založeno na jednoznačné shodě států o obsahu práva na rozvoj, respektive o oprávněních a povinnostech, které z něj vyplývají. Dále není jasné, kdo je nositelem tohoto práva (jednotlivec, národ, skupiny obyvatelstva). Vymezení nositelů povinností pak představuje předmět ostrých kontroverzí, což se projevuje i při schvalování příslušných deklaratorních dokumentů (Piron 2002). Zatímco rezoluce věnované latentním právům s oporou v člancích 11 a 12 MPHSP bývají přijímány často bez hlasování, o otázkách spojených s právem na rozvoj se pravidelně hlasuje.²⁷

Nastavení práva na rozvoj (i práva na mír) navíc přesahuje klasickou konstrukci lidských práv jako asymetrických právních vztahů, v nichž jednotlivec nese práva a stát povinnosti. Přestože i tato práva mohou být individualizována, objevují se též pojetí, která je chápou jako práva kolektivní (náležející národům, státům nebo skupinám obyvatelstva). V souvislosti s nerovnováhou v mezinárodních ekonomických vztazích a rozpory sever–jih pak zaznívají i požadavky, aby garantem (povinným) v případě těchto práv nebyl jen stát ve vztahu ke svému obyvatelstvu, ale též například ostatní státy (vyspělé vůči méně vyspělým), mezinárodní mezivládní organizace, mezinárodní společenství jako celek či nestátní subjekty (Uvin 2004).

Přestože se v posledních letech podpora rezolucím o právu na rozvoj zvýšila, neshody ohledně nositelů povinností jsou stále patrné. V případě rezolucí RLP řešících přímo otázku mezinárodní solidarity v souvislosti s problematikou rozvoje (například UN Human Rights Council 2010c) se objevuje poměrně vysoký počet hlasů proti a navíc je zde patrný rozpor mezi vyspělými státy (proti) a státy méně rozvinutými (pro). Přesto se podle nezávislé expertky OSN pro lidská práva a mezinárodní solidaritu Virginie Dandanové (2011: 3) připravuje další iniciativa – deklarace o právu národů a jednotlivců na mezinárodní solidaritu, s předpokládaným předložením RLP v roce 2014.

Iniciativy v RLP

Skupina iniciativ v agendě RLP je na rozdíl od latentních práv poměrně nesourodá. Ke shodným znakům otázek zařazených do této skupiny patří absence opory v existujících smluvních a deklaratorních dokumentech implikující dobrovolnou implementaci ve vnitrostátním prostředí v podrobnostech zcela závisející na vůli každého státu, nulovou mezinárodní vymahatelnost a nedostatečnost či absenci mezinárodních kontrolních a monitorovacích mechanismů. Dále jsou pro tuto skupinu typické četné terminologické nejasnosti i nejasnosti ohledně specifikace povinných a oprávněných subjektů.

Jako iniciativy lze jednoznačně označit regulaci využívání žoldněřů a dohledu nad aktivitami soukromých vojenských a bezpečnostních společností, neboť jde o problémy, které se nově objevily v mezinárodní agendě (druhá fáze cyklu norem), jsou předmětem zkoumání, avšak zatím postrádají smluvní nebo deklaratorní úpravu. Spíše ve druhé fázi cyklu se nachází i problematika odpovědnosti transnacionálních korporací a dalších podnikatelských subjektů, podchycená sice písemnými instrumenty, ale mimo rámec mezinárodního práva (dobrovolné kodexy chování, koncept společenské odpovědnosti firem apod.). Uvedené subjekty mohou perspektivně směřovat ke vzniku mezinárodních norem ukládajících příslušným subjektům povinnost respektovat lidská práva a zakládajících jejich odpovědnost za případné porušování lidských práv. Nerozšíří však katalog stávajících práv (nejde tedy o nedokončená lidská práva v pravém smyslu slova).

Zvláštním případem je právo na pravdu o hrubém porušování lidských práv (též právo vědět, právo být informován). Právo vychází primárně z tradic mezinárodního humanitárního práva. Dle těchto (obyčejových) tradic i dle platných Ženevských konvencí a jejich dodatkových protokolů mají strany zapojené do mezistátních i vnitrostátních konfliktů povinnost shromažďovat a vzájemně si poskytovat informace o zemřelých, nemocných

a raněných osobách (srovnej například Ženevskou úmluvu o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli, články 16 a 17). Extenzivní výklady požadují, aby informace byly zpřístupňovány i příbuzným, respektive doplňují tuto povinnost o právo na informace o osudu svých blízkých. V sedmdesátých letech minulého století se navíc začalo diskutovat o potřebě rozšíření uvedeného práva i na další situace přesahující rámec ozbrojených konfliktů – původně na případy takzvaných nucených zmizení, hojných v inkriminovaném období zejména v některých státech Latinské Ameriky (Chile, Argentina...), dále též na takzvané vnitřně přesídlené osoby a uprchlíky, kteří opustili své domovy kvůli hrubému porušování lidských práv (UN High Commissioner for Human Rights 2006).

V uvedeném rozšíření se právo opírá o analogii s příslušnými ustanoveními humanitárních norem a s článkem 24, odstavec 2 Mezinárodní úmluvy na ochranu všech osob před nuceným zmizením, který zakládá právo na informace o okolnostech zmizení, vyšetřování a osudu zmizelého pro osoby nepřímo postižené nuceným zmizením (blízké zmizelého). I když směřuje primárně k nápravě individuálních křivd spojených s rozsáhlým a hrubým porušováním lidských práv, dotýká se i společenských mechanismů nápravy a prevence (komise pravdy, usmíření – srovnej UN Human Rights Council 2011c: preambule a UN Human Rights Council 2009: čl. 3, 4). Přes existující bázi v právně závazných instrumentech má v těchto aspektech charakter iniciativy.

* * *

Kategorie nedokončených norem zahrnuje poměrně široké spektrum otázek napříč různými mezinárodními instrumenty, *hard law* a *soft law* i generacemi lidských práv. Při podrobnějším pohledu však lze tyto otázky rozdělit do dvou základních, kvalitativně odlišných okruhů. Jeden okruh tvoří latentní práva, která ukončila čtvrtou fázi cyklu normy, ale neposunula se do stadia kaskády. Patří sem právo na jídlo, právo na byt a právo na nejvyšší dosažitelný standard fyzického a duševního zdraví a právo na přístup k bezpečné pitné vodě a sanitaci. Zařadit sem můžeme i právo na rozvoj a právo na mír, která vycházejí z dokumentů deklaratorní povahy a jejich postavení v cyklu norem není tak pevné jako v případě shora uvedených latentních práv, která se opírají o závazné mezinárodní smlouvy. Do druhého okruhu iniciativ se řadí problémy projednávané, ale co do obsahu zatím neustálené – právo na pravdu o hrubém porušování lidských práv, respektování lidských práv jinými subjekty než státy, regulace využívání žoldnéřů a dohled nad aktivitami soukromých vojenských a bezpečnostních společností. Pro ně je příznačné buď dosažení některé z nižších fází cyklu, nebo zadrhnutí a oscilace mezi fázemi.

Zmíněné rozlišení je patrné i v aktivitách RLP, přestože RLP nepokrývá problematiku nedokončených norem lidských práv v celém jejím rozsahu, ale soustředí se pouze na vybrané problémy. U prvního okruhu spočívá těžiště činnosti RLP v tlaku na přechod do fáze kaskády, i když v rámci sledování konkrétních otázek spojených s postupnou implementací jsou identifikovány i nové aspekty příslušných práv. To s sebou nese jisté známky dílčích smyček v cyklu a určité nebezpečí nepřiměřeného rozšiřování mezinárodního standardu. V rámci druhého okruhu jde naopak o prosazování zcela nových, nebo starších, ale dosud jednoznačně nepřijímaných agend. Právě tento okruh se pohybuje u hranic stávajících lidských práv a riziko proliferace je zde výrazně vyšší. Pokud se některý z členů RLP chce soustředit na omezování proliferace, tak jak si stanovila za cíl ČR pro své nynější funkční období, měl by věnovat pozornost debatám, iniciativám, návrhům dokumentů i obsahu zvláštních procedur v tomto okruhu.

Na druhou stranu je ovšem zřejmé, že RLP představuje pouze jednu z alternativních arén pro prosazování nových lidských práv a dokončování nedokončených lidskoprávních norem. Posun, nebo naopak snížení dynamiky při řešení určité otázky v RLP může pozitivně či negativně ovlivnit průběh cyklu normy, ale také se v něm vůbec nemusí projevit.

Faktory ovlivňující průběh cyklu působí i v jiných orgánech OSN (zejména ve Valném shromáždění a v jeho třetím výboru, ale i dalších) a rovněž mimo tuto organizaci. Pro nová lidská práva sledovaná v současnosti v RLP je až na výjimky příznačná úzká návaznost na hospodářskou úroveň států a na fungování mezinárodních ekonomických vztahů. Lze očekávat, že zde vedle činnosti mezinárodních organizací, veřejného tlaku a aktivit jednotlivých států budou v nejbližších letech sehrávat významnou úlohu právě přetrvávající nerovnováhy v této oblasti, iniciativy k jejich překonání i kontroverze, které úsilí o jejich řešení dlouhodobě provází.

- ¹ Například ve sborníku editovaném C. Bobem (2008) se vedle sebe objevují práva vycházející ze závazných mezinárodněprávních dokumentů (práva osob s postižením, práva osob nemocných HIV/AIDS, která můžeme opírat o aktuální výklad článku 12 MPHSKP, právo na vodu, podle přijímané interpretace vyplývající z článku 11 a 12 MPHSKP) i úzce vymezená práva opřená o volnější výklad stávajícího mezinárodněprávního rámce (práva nedotknutelných v Indii, právo žen nebýt obřezána, práva dětí narozených v důsledku znásilnění jejich matky během válečného konfliktu) nebo práva gayů a lesbiček, jež jsou široce a aktivně diskutována, ale nikoliv garantována.
- ² Jde o formulace typu „Státy, smluvní strany Paktu, uznávají, že... nejširší možná ochrana a pomoc by měla být poskytnuta rodině...“ (Ministerstvo zahraničních věcí ČSSR 1976: čl. 10).
- ³ V rámci OSN jde o deklarace přijaté jednotlivými orgány, zejména Valným shromážděním a spíše v dílčích otázkách též Komisí pro lidská práva, respektive dnešní Radou pro lidská práva. Dále sem patří některé deklarace přijímané na konferencích a summitech.
- ⁴ O otázce, nakolik představují mezinárodní obyčejce relevantní pramen mezinárodního práva lidských práv, se vedla odborná diskuse – bez jednoznačného závěru – v devadesátých letech (například Henkin 1995; D'Amato 1995). Konkrétně byla diskutována zejména práva první generace. V případě hospodářských, sociálních a kulturních práv se autoři pro obyčejový původ nevyslovují.
- ⁵ Páteří práva mezinárodních smluv je Vídeňská úmluva o smluvním právu z roku 1969.
- ⁶ Právní věda tuto možnost nepřímo naznačuje v rámci zkoumání dynamiky nepsaných (obyčejových) norem, neboť připouští, že u zrodu obyčejů mohou být i původně politická ujednání nebo neúspěšné smlouvy (srovnej například Byers 1999). Sociální konstruktivisté však zachycují podstatně širší škálu alternativ.
- ⁷ V takovém případě by byl rozdíl mezi smlouvou/deklarací a normou, o němž se hovoří níže, bezvýznamný.
- ⁸ Z uvedeného důvodu není tato alternativa v dalším textu reflektována. Stejně tak nezohledňujeme ani některé další alternativy právní úpravy – systém bilaterálních smluv, regionální dohody apod.
- ⁹ V anglické literatuře je takový partner označován jako *gatekeeper*.
- ¹⁰ Vnitropolitickým důvodem jsou již od čtyřicátých let minulého století kompetenční spory mezi státy unie a federálními orgány. Zahraničněpolitické důvody mají kořeny v realitě studené války – zatímco západní státy se v kritice porušování lidských práv zejména od poloviny sedmdesátých let soustředily na práva občanská a politická, východní blok poukazoval na vysokou úroveň garancí práv hospodářských a sociálních v rámci světové socialistické soustavy a kritizoval nedostatky Západu v této oblasti.
- ¹¹ Zde je třeba podotknout, že USA dodnes neratifikovaly MPHSKP a nepodporují ani jiné aktivity, které s hospodářskými, sociálními a kulturními právy souvisejí.
- ¹² Otcem myšlenky, že lidská práva tvoří generace, respektive je lze do nich lze rozdělit, je český teoretik Karel Vašák. Vašák tento koncept rozpracoval na konci sedmdesátých let dvacátého století s cílem vytvořit prostor pro práva, která nebyla zahrnuta v Paktech – pro právo na rozvoj, právo na mír, právo vlastnit společné dědictví lidstva, právo na komunikaci. Vyšel z hesla Velké francouzské revoluce „Liberté, Égalité, Fraternité“. Ke svobodě přiřadil práva politická a občanská, s rovností spojil takzvanou *druhou generaci* – práva hospodářská, sociální a kulturní –, a princip bratrství – solidarity – se stal východiskem pro novou skupinu kolektivních práv (*třetí generace*). Jeho koncept generací lidských práv působil jednoduše a srozumitelně, proto se rychle rozšířil a je na něj odkazováno i v dnešní literatuře, i když je současně často kritizován pro svoji umělost a účelovost.
- ¹³ Též práva dekolonizace a postdekolonizace (srovnej Nault 2011: 4).
- ¹⁴ Občanská a politická práva jsou vymezena ve VDLP a rozvedena v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (MPOPP). Pakt je v současné době (k 6. 6. 2012) závazný pro 167 smluvních stran. Hospodářská, sociální a kulturní práva se opírají o články 22–26 VDLP a MPHSKP se 160 smluvními stranami.
- ¹⁵ Relativita jeho tvrdosti se ukazuje zejména ve srovnání s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, respektive v možnostech a rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva nebo Meziamerické komise a Meziamerického soudu pro lidská práva.
- ¹⁶ K 30. lednu 2012 jej z 39 signatářů ratifikoval pouze Ekvádor, Mongolsko, Španělsko, Brazílie, Argentina, Salvador a Bolívie. Podmínkou pro vstup v platnost je uložení 10 ratifikačních nebo přístupových listin (United Nations Treaty Collection 2012).
- ¹⁷ Za *soft law* považujeme takové právní normy, které mají právně nedokonalý obsah nebo formu (Čepelka – Štúrma 2003: 139; Malenovský 2008: 210–216, 236–238). V případě MPHSKP jde o nedokonalost obsahu,

- závazky států jsou formulovány měkce nebo neurčitě. Výjimku představují pouze právo na sdružování v odborových organizacích, právo na stávku (článek 8) a povinnost trestně postihovat námezdné zaměstnávání dětí (podle článku 10, odstavce 3), které jsou formulovány konkrétně. Po formální stránce představuje MPHSKP standardní mezinárodní smlouvu (podepsanou, ratifikovanou).
- 18 Vazba mezi realizací lidských práv a finanční kondicí států je nicméně zřejmá. V současné době se jí věnuje i Rada pro lidská práva. V březnu 2008 za tímto účelem zřídila pozici nezávislého experta pro účinky zahraničního dluhu a jiných souvisejících mezinárodních finančních závazků na plné užívání lidských práv, zejména hospodářských, sociálních a kulturních práv (UN Human Rights Council 2008a). Nahradila jím předchozího experta, zabývajících se vedle účinků zahraničního dluhu také působením ekonomických reforem.
  - 19 Třetí rezoluce Valného shromáždění zavádějící moratorium na výkon trestu smrti (po rezolucích 62/149 – UN General Assembly 2008b a 63/168 – UN General Assembly 2009) podpořilo při hlasování 109 zemí, 41 hlasovalo proti a 35 se hlasování zdrželo (Amnesty International 2011). Počet států neaplikujících tento trest v roce 2010 byl tedy zjevně vyšší než počet států, které v tomto ohledu přijaly příslušné mezinárodní závazky, případně zákau trestu vyjádřily jednoznačně podporu.
  - 20 Zejména formulace „vzdělání ... bude umožněno a zpřístupněno pro všechny všemi vhodnými prostředky a zejména postupným zaváděním bezplatného vzdělání“ v článku 13, odstavce 2, písmeni b), a obdobně též písmenech c), d), e).
  - 21 Vedle finančních a technických též například sociální a kulturní faktory, vnitrostátní konflikty apod.
  - 22 Například rezoluce č. 3, přijatá na druhém zvláštním zasedání RLP v listopadu 2006, zmiňuje právo na zdravé životní prostředí, přiměřený životní standard včetně přiměřené výživy, šatstva a obydlí nebo právo na okamžitý a neomezený přístup k humanitární pomoci. V rezoluci č. 5 ze čtvrtého řádného zasedání se zase hovoří o právu na rozvoj, i když je tato rezoluce primárně věnována dopadům globalizace na plnou realizaci lidských práv.
  - 23 Pracovní skupina pro nadnárodní společnosti a další podnikatelské subjekty (UN Human Rights Council 2011a).
  - 24 Pracovní skupina pro využití žoldněů jako prostředku k porušování lidských práv a bránění realizace práva národa na sebeurčení (UN Human Rights Council 2010c).
  - 25 Otevřená mezivládní pracovní skupina pro zvážení možnosti vypracování mezinárodního regulačního rámce pro regulaci, monitorování a dohledu na aktivity soukromých vojenských a bezpečnostních společností (UN Human Rights Council 2010e).
  - 26 Zcela stejná je i situace, pokud jde o právo na výživu a právo na nejvyšší dosažitelný standard fyzického a duševního zdraví, vzhledem k rozsahu textu však podrobný rozbor nezařazujeme.
  - 27 Obdobně hlasování pravidelně probíhá i u práva na mír.

Literatura

- Alston, Philip (1982): A Third Generation of Solidarity Rights: Progressive Development or Obfuscation of International Human Rights Law? *Netherlands International Law Review*, Vol. 29, No. 3, s. 307–322.
- Alston, Philip – Robinson, Mary (eds., 2005): *Human Rights and Development*. Oxford: Oxford University Press.
- Alston, Philip (1984): Conjuring Up New Human Rights: A Proposal for Quality Control. *American Journal of International Law*, Vol. 78, No. 3, s. 607–621.
- Bílková, Veronika (2010): *Odpovědnost za ochranu (R2P): Nová naděje nebo staré pokrytectví?* Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta.
- Bob, Clifford (2004): Constructing New Human Rights Norms: A Theoretical Framework. Paper presented at the annual meeting of the International Studies Association, Le Centre Sheraton Hotel, Montreal, Quebec, Canada, 17. 3. 2004, <http://www.allacademic.com/meta/p73246_index.html>.
- Bob, Clifford (2008): Introduction: Fighting for New Rights. In: Bob, Clifford (ed.): *The International Struggle for New Human Rights*. Philadelphia: Penn Press, str. 1–13.
- Breining-Kaufmann, Christine (2005): The Legal Matrix of Human Rights and Trade Law. In: Cottier, Thomas – Pauwelyn, Joost – Bürgi, Elisabeth (eds.): *Human Rights and International Trade*. Oxford: Oxford University Press, s. 95–136.
- Byers, Michael (1999): *Custom, Power and the Power of Rules*. Oxford: Oxford University Press.
- Cottier, Thomas – Pauwelyn, Joost – Bürgi, Elisabeth (2005): Linking Trade Regulation and Human Rights in International Law: An Overview. In: Cottier, Thomas – Pauwelyn, Joost – Bürgi, Elisabeth (eds.): *Human Rights and International Trade*. Oxford: Oxford University Press, s. 1–28.
- Čepelka, Čestmír – Šturma, Pavel (2003): *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Eurolex Bohemia.
- D'Amato Anthony (1996): Human Rights as Part of Customary International Law: A Plea for Change of Paradigms. *Georgia Journal of International and Comparative Law*, No. 25, str. 47–98.
- Finnemore, Martha – Sikkink, Kathryn (1998): International Norm Dynamics and Political Change. *International Organization*, Vol. 52, No. 4, s. 887–917.
- Forsythe, David (2000). *Human Rights in International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Freedom House (2010): Freedom of the Press 2010, <<http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/freedom-press-2010>>.
- Goldsmith, Jack L. – Posner, Eric A. (2005): *The Limits of International Law*. New York: Oxford University Press.

- Haas, Michael (2008): *International Human Rights: A Comprehensive Introduction*. London: Routledge.
- Hathaway, Oona A. (2007): Why do States Commit to Human Rights. *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 51, No. 4, s. 588–621.
- Henkin, Louis (1996): Human Rights and State “Sovereignty”. *Georgia Journal of International and Comparative Law*, Vol. 25, str. 31–37.
- Ishay, Micheline R. (2004): *The History of Human Rights: From Ancient Times to the Globalization Era*. Berkeley: University of California Press.
- Joyner, Christopher C. (1998): Redressing Impunity for Human Rights Violations: The Universal Declaration and the Search for Accountability. *Denver Journal of International Law and Policy*, No. 26, s. 59.
- Keck, Margaret – Sikkink, Kathryn (1998): *Activists beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. New York: Cornell University Press.
- Malenovský, Jiří (2008): *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5., upravené a doplněné vydání, Brno: Masarykova universita a Doplněk.
- Nault, Derrick M. (2011): Introduction. In: Nault, Derrick M. – England, Shawn L. (eds.): *Globalization and Human Rights in the Developing World*. Houndmills: Palgrave Macmillan, s. 1–34.
- Nelson, Paul J. – Dorsey, Ellen (2008): *New Rights Advocacy: Changing Strategies of Development and Human Rights NGOs*. Washington: Georgetown University Press.
- Nickel, James (2010): Human Rights. In: Zalta Edward N. (ed.): *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2010 Edition), <<http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/rights-human/>>.
- Nolan, Aoife – Potter, Bruce – Langford, Malcolm (2007): The Justiciability of Social and Economic Rights: An Updated Appeal. Center for Human Rights and Global Justice. NYU School of Law. Working Paper 15, <<http://www.chrgj.org/publications/docs/wp/NolanPorterLangford.pdf>>.
- Otto, Dianne (1997): Rethinking the Universality of Human Rights. *Columbia Human Rights Law Review*, Vol. 29, No. 1, s. 1–46.
- Pauwelyn, Joost (2012): Is It International Law or Not and Does It Even Matter? In: Pauwelyn, Joost – Wessel, Ramses A. – Wouters, Jan (eds.): *Informal International Lawmaking*. (forthcoming) Oxford: Oxford University Press.
- Piron, Laure-Hélène (2002): The Right to Development: A Review of the Current State of the Debate for the Department for International Development. London: Overseas Development Institute, <<http://www.odi.org.uk/resources/docs/2317.pdf>>.
- Pocklington Thomas C. (1982): Against Inflating Human Rights. *Windsor Yearbook of Access to Justice Justice*, Vol. 2, s. 77–86.
- Potočný, Miroslav (1996): *Mezinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck.
- Reinisch, August (2005): The Changing International Legal Framework for Dealing with Non-State Actors. In: Alston, Philip (ed.): *Non-State Actors and Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, s. 37–92.
- Risse, Thomas – Sikkink, Kathryn (1999): The socialization of international human rights norms into domestic practices: Introduction. In: Risse, Thomas – Ropp, Stephen C. – Sikkink, Kathryn (eds.): *The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Seidel-Hohenveldern, Ignaz (1999): *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Codex.
- Shaw, Malcolm (2008): *International Law*. 6th edition, Cambridge: Cambridge University Press.
- Schimmelfennig, Frank (2002): Introduction: The Impact of International Organizations on the Central and Eastern European States – Conceptual and Theoretical Issues. In: Linden, R. H. (ed.): *Norms and Nannies: The Impact of International Organizations on the Central and East European States*. Lanham: Rowman and Littlefield, s. 1–29.
- Sikkink, Kathryn (1998): Transnational Politics, International Relations Theory, and Human Rights. *Political Science and Politics*, Vol. 31, No. 3, s. 516–523.
- Sikkink, Kathryn (2011): *The Justice Cascade: How Human Rights Prosecutions Are Changing World Politics*. New York: W. W. Norton and Company.
- Simmons, Beth A. – Martin, Lisa L. (2002): International Organizations and Institutions. In: Carlsnaes, Walter – Risse, Thomas – Simmons, Beth A. (eds.): *Handbook of International Relations*. London: Sage, s. 192–211.
- Simmons, Beth A. (2009): *Mobilizing for Human Rights: International Law in Domestic Politics*. New York: Cambridge University Press.
- Thomas, Daniel C. (2007): Helsinský efekt: Mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu. Praha: Academia.
- Tomaševski, Katarina (2001): Free and compulsory education for all children: The gap between promise and performance. Stockholm, Sida, Lund: Raoul Wallenberg Institute, <<http://www.right-to-education.org/sites/r2e.gn.apc.org/files/B6f%20Primer.pdf>>.
- Tomuschat, Christian (2003): Human rights: Between idealism and realism. *The collected courses of the Academy of European Law*, Vol. 13/1. Oxford: Oxford University Press.
- Týč, Vladimír (1995): *Právo mezinárodních smluv*. Brno: Masarykova univerzita.
- Uvin, Peter (2004): *Human Rights and Development*. Bloomfield: Kumarian Press.
- Vandenhole, Wouter – Wielders, Tamara (2008): Water as Human Right – Water as Essential Service: Does It Matter? *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 26, No. 3, s. 391–424.
- Veverka, Vladimír – Boguszak, Jiří – Capek, Jiří (1994): *Základy teorie práva*. Praha: Codex.

- Woods, Jeanne M. (2005): Emerging Paradigms of Protection for 'Second Generation' Human Rights. *Loyola Journal of Public Interest Law*, Vol. 6, No. 1, s. 103–128.

Dokumenty

- Amnesty International (2011): Death Sentences and Executions 2010, <<http://www.amnesty.org/en/library/asset/ACT50/001/2011/en/ea1b6b25-a62a-4074-927d-ba51e88df2e9/act500012011en.pdf>>.
- Amnesty International (2012): Executions of Juveniles since 1990, <<http://www.amnesty.org/en/death-penalty/executions-of-child-offenders-since-1990>>.
- Committee on Economic, Social and Cultural Rights (1991): General Comment No. 4. The right to adequate housing (art. 11/1 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), <[http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/469f4d91a9378221c12563ed0053547e?Opendocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/469f4d91a9378221c12563ed0053547e?Opendocument)>.
- Committee on Economic, Social and Cultural Rights (2002a): General Comment No. 15. The right to water (arts. 11 and 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), <<http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/0/a5458d1d1bbd713fc1256cc400389e94?Opendocument>>.
- Committee on Economic, Social and Cultural Rights (2002b): Substantive Issues Arising in the Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights.
- Committee on the Rights of the Child (S. d.): General Comment on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24), <<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/callsubmissionsCRC.htm>>.
- Dandan, Virginia (2011): The challenge of international solidarity and the right to Development. Dokument předložený Sociálnímu fóru 3. 10. 2011, <www.ohchr.org/2FDocuments/2FIssues/2FSForum/2FVirginia_Dandan_3Oct2011.doc&ei=IglIT—AJtCa-gba3fWpCA&usq=AFQjCNFnMZpug2RTJMN5s20P4sTbv-e7SxA&sig2=HCV79-3jHGK2_u2eZckLSg&cad=rja>.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČSFR (1991a): Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 169/1991 Sb. o Opčním protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČSFR (1991b): Sdělení č. 104/1991 Sb. federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právech dítěte.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČSSR (1976): Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. ze dne 10. května 1976 o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČSSR (1987): Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 62/1987 Sb. ze dne 13. května 1987 o Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČSSR (1988): Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí Československé socialistické republiky č. 143/1988 Sb. o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponížujícímu zacházení.
- MZV (2004): Sdělení ministerstva zahraniční č. 100/2004 Sb. m. s. o Druhém opčním protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech.
- MZV (2010): Sdělení Ministerstva zahraničních věcí 10/2010 Sb. m. s. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením.
- MZV (2011): Candidature of the Czech Republic to the United Nations Human Rights Council 2011–2014. Voluntary pledges and commitments in accordance with United Nations General Assembly Resolution A/RES/60/251 of 15 March 2006, <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/clenstvi_v_rade_pro_lp/kandidatura_cr_do_rady_osn_pro_lidska/kandidatura_ceske_republiky_do_rady_osn.html>.
- Office of the High Commissioner for Human Rights (2011): Special Procedures Assumed by the Human Rights Council. Thematic Mandates, <<http://www2.ohchr.org/english/bodies/hr/special/themes.htm>>.
- Organisation of African Unity (1981): African Charter on Human and Peoples Rights, <http://www.africa-union.org/official_documents/treaties_%20conventions_%20protocols/banjul%20charter.pdf>.
- Sub-commission on the Promotion and Protection of Human Rights (2005): Report of Mr. guissé on the guidelines for the realization of the right to drinking water supply and sanitation; E/CN.4/Sub.2/2005/25, <<http://daccess-ods.un.org/TMP/6024196.html>>.
- United Nations (2004): Guiding Principles on internal displacement. New York: United Nations Publications, <<http://www.unhcr.org/43ce1cff2.html>>.
- United Nations (2008): Optional Protocol to the International Covenant on economic, social and cultural rights, <http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtmsg_no=IV-3-a&chapter=4&lang=en>.
- United Nations (2011): The Global Social Crisis: Report on the World Social Situation 2011, <<http://social.un.org/index/LinkClick.aspx?fileticket=v0LQqd2FT3k%3d&tabid=1561>>.
- UN General Assembly (1948): Resolution adopted by the General Assembly: 217(III). Universal Declaration of Human Rights, <http://www.un.org/events/humanrights/2007/hrphotos/declaration%20_eng.pdf>.
- UN General Assembly (1984): Resolution adopted by the General Assembly 39/11: Right of Peoples to Peace, <<http://www.un.org/documents/ga/res/39/a39r011.htm>>.
- UN General Assembly (1986): Resolution adopted by the General Assembly 41/128: Declaration on the Right to Development, <<http://www.un.org/documents/ga/res/41/a41r128.htm>>.
- UN General Assembly (1992): Resolution adopted by the General Assembly 47/135: Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, <<http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r135.htm>>.

- UN General Assembly (1999): Resolution adopted by the General Assembly 54/175: The Right to Development, A/RES/54/175, <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/279/11/PDF/N0027911.pdf?OpenElement>>.
- UN General Assembly (2002): Resolution adopted by the General Assembly 45/158: International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, <<http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r158.htm>>.
- UN General Assembly (2006): Resolution adopted by the General Assembly 60/251: Human Rights Council, <<http://www.un.org/depts/dhl/resguide/r60.htm>>.
- UN General Assembly (2007): Resolution adopted by the General Assembly 61/295: United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, <<http://www.un-documents.net/a61r295.htm>>.
- UN General Assembly (2008a): Optional Protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights; A/RES/63/117, <http://www2.ohchr.org/english/law/docs/a.RES.63.117_en.pdf>.
- UN General Assembly (2008b): Resolution adopted by the General Assembly 62/149: Moratorium on the use of the death penalty, <<http://www.undemocracy.com/A-RES-62-149.pdf>>.
- UN General Assembly (2009): Resolution adopted by the General Assembly 63/168: Moratorium on the use of the death penalty, <<http://www.un.org/en/ga/63/resolutions.shtml>>.
- UN General Assembly (2010a): Resolution adopted by the General Assembly 64/292: The human right to water and sanitation, <<http://www.un.org/depts/dhl/resguide/r64.shtml>>.
- UN General Assembly (2010b): Resolution adopted by the General Assembly 65/154: International Year of Water Cooperation, <<http://www.un.org/depts/dhl/resguide/r65.shtml>>.
- UN General Assembly (2012): Regular sessions – past sessions, <<http://www.un.org/en/ga/sessions/>>.
- UN Habitat (2011): Water and Sanitation in an Urbanising World – Brochure, <<http://www.unhabitat.org/pmss/listItemDetails.aspx?publicationID=3191>>.
- UN High Commissioner for Human Rights (2006): Promotion and Protection of Human Rights: Study On The Right To The Truth; E/CN.4/2006/91, <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/106/56/PDF/G0610656.pdf?OpenElement>>.
- UN Human Rights Council (2008a): UN Human Rights Council Resolution 7/4: Mandate of the independent expert on the effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human rights, particularly economic, social and cultural rights, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/7session/final_resolutions.htm>.
- UN Human Rights Council (2008b): UN Human Rights Council Resolution 7/22: Human rights and access to safe drinking water and sanitation, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/7session/final_resolutions.htm>.
- UN Human Rights Council (2009): Resolution adopted by the UN Human Rights Council 12/12: Right to the Truth, <<http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/12session/resdec.htm>>.
- UN Human Rights Council (2010a): Resolution adopted by the UN Human Rights Council 13/10: Adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, in the context of mega-events, <http://ap.ohchr.org/documents/alldocs.aspx?doc_id=17040>.
- UN Human Rights Council (2010b): Resolution adopted by the UN Human Rights Council 13/11: Human rights of persons with disabilities: national implementation and monitoring and introducing as the theme for 2011 the role of international cooperation in support of national efforts for the realization of the rights of persons with disabilities, <http://www.un.org/disabilities/documents/resolutions/a_hrc_res_13_11.pdf>.
- UN Human Rights Council (2010c): Resolution adopted by the UN Human Rights Council 15/12: The use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination, <<http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/15session/resolutions.htm>>.
- UN Human Rights Council (2010d): Resolution adopted by the UN Human Rights Council 15/13: Human Rights and International Solidarity, <<http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/15session/resolutions.htm>>.
- UN Human Rights Council (2010e): Resolution adopted by the UN Human Rights Council 15/26: Open-ended intergovernmental working group to consider the possibility of elaborating an international regulatory framework on the regulation, monitoring and oversight of the activities of private military and security companies, <<http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/15session/resolutions.htm>>.
- UN Human Rights Council (2011a): Resolution adopted by the UN Human Rights Council 17/4: Human rights and transnational corporations and other business enterprises, <<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Business/Pages/ResolutionsDecisions.aspx>>.
- UN Human Rights Council (2011b): Resolution adopted by the UN Human Rights Council 18/1: The human right to safe drinking water and sanitation, <http://www.worldwatercouncil.org/fileadmin/wwc/Right_to_Water/Human_Rights_Council_Resolution_cotobre_2011.pdf>.
- UN Human Rights Council (2011c): Resolution adopted by the UN Human Rights Council 18/7: Special Rapporteur on the promotion of truth, justice, reparations and guarantees of non-recurrence, <<http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/18session/resolutions.htm>>.
- UNESCO (2008): Education for all by 2015. Will we make it? Global monitoring report. Oxford: Oxford University Press, <<http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001547/154743e.pdf>>.
- UNESCO (S. d.): Food, Housing and Clothing, <<http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/human-rights/poverty-eradication/food-housing-and-clothing/>>.

NOVÁ LIDSKÁ PRÁVA

- United Nations Treaty Collection (2012). Status of Treaties, Chapter IV – Human Rights, <<http://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=4&subid=A&lang=en>>.

Poznámka

Stat' vznikla jako součást řešení výzkumného projektu Ministerstva zahraničních věcí 04/02/11 Dynamika a perspektivy iniciativ v oblasti „nových lidských práv“ na půdě OSN. Autorky děkují šéfredaktorovi časopisu Vítu Benešovi a třem anonymním recenzentům za konstruktivní kritiku a podnětné připomínky k předcházející verzi textu.